

УДК 343.163(477)

*В.О. КОМАХА, канд. юрид. наук, доц.,
І.В. ЯКОВЕНКО*

Одеська національна юридична академія

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ПРОКУРОРІВ-КРИМІНАЛІСТІВ В УКРАЇНІ

Аналізуються питання становлення, розвитку і сучасного стану інституту прокурорів-криміналістів в Україні.

Інституту прокурорів-криміналістів майже 60 років, і він виник у зв'язку з необхідністю широкого розповсюдження і упровадження в практику розслідування злочинів наукових методів, прийомів і засобів проведення слідства. Його було створено в 1954 р. прокуратурою Радянського Союзу. 19 жовтня 1954 р. була затверджена інструкція про роботу прокурора-криміналіста [1]. З цією метою у вересні – жовтні цього ж року на спеціальних курсах в Ленінграді були підготовлені перші 42 прокурори-криміналісти.

В обов'язки прокурора-криміналіста, згідно із зазначеною інструкцією, входило:

а) за дорученням начальника слідчого відділу приймати участь в огляді місця події, надавати слідчим допомогу у виявленні і вилученні слідів і інших речових доказів, складанні протоколів огляду, планів, схем місця події, використанні судової фотографії, проведенні невідкладних слідчих дій, розробці слідчих версій і складанні планів розслідування;

б) консультувати слідчих з усіх питань криміналістичної техніки і використання тактичних прийомів розслідування;

в) надавати слідчим допомогу по відбору і направленню на судову експертизу речових доказів, в оцінці висновків експертів і вирішенні питання про призначення повторної судової експертизи;

г) досліджувати сліди і речові докази на предмет визначення їх придатності для судової експертизи і використання результатів дослідження з метою розкриття злочинів;

д) узагальнювати практику використання слідчими науково-технічних засобів, які були наявні в комплекті науково-технічних засобів слідчого;

е) контролювати правильне використання і збереження науково-технічних засобів, що були в комплекті науково-технічних засобів слідчого;

є) підтримувати діловий контакт із судово-експертними установами

Прокурори-криміналісти сприяли упровадженню найновіших наукових досягнень криміналістики і судової експертизи в слідчу практику, що обумовлювало успішне розслідування і розкриття злочинів шляхом покращення якості слідства.

Участь прокурора-криміналіста в розслідування і розкритті злочинів викликала у юридичній літературі дискусію з питання про його процесуальне положення. Причиною цієї дискусії було в минулому, і залишається сьогодні те, що як в раніше діючому, так і в сучасному кримінально-процесуальному законодавстві України про прокурора-криміналіста немає ніяких вказівок, і він не названий в якості самостійного суб'єкта процесу з визначеними процесуальними повноваженнями. Його діяльність регулюється, як правило, тільки відомчими нормативними документами і законодавцем, з невідомих причин, як у Радянському Союзі, так і сьогодні в Україні, не приділив йому уваги а ні в законі України "Про прокуратуру", а ні в інших законах України. Не приділено також належної уваги прокурору-криміналісту і в сучасних навчальних, навчально-методичних посібниках, і підручниках з криміналістики, хоча без участі прокурора-криміналіста, наприклад, не рекомендується проводити огляд місця події при розслідуванні таких, зокрема, складних злочинів, як вбивство. В зв'язку з цим думки вчених з питань участі прокурора-криміналіста в процесі розслідування і розкриття злочинів мають різні точки зору.

Одні вчені-криміналісти визнавали, що прокурор-криміналіст при наданні слідчому допомоги виконував в процесуальному відношенні функції спеціаліста в тому понятті, яке надається спеціалісту кримінально-процесуальним законом [2]. Прибічники іншої точки зору думали, що прокурор-криміналіст при наданні науково-технічної допомоги слідчому при проведенні слідчих дій, не є спеціалістом в процесуальному значенні, що він представник прокуратури, який здійснює функцію нагляду на попередньому слідстві [3, с. 48-49].

Відсутність однакового розуміння процесуального статусу прокурорів-криміналістів не сприяє їх успішній процесуальній діяльності. З метою вирішення зазначеної проблеми були зроблені спроби пошуку консенсусу, наприклад, ще в 1968 р., коли Всесоюзним інститутом з вивчення причин і розробці заходів попередження злочинності разом зі слідчим управлінням Прокуратури СРСР було проведено дискусію з цього питання. Однак не всі теоретичні питання даної проблеми були достатньо повно розглянуті, а деякі положення й досі викли-

кають заперечення [4].

При розгляді зазначених питань, очевидно, не можна обмежуватися простим ствердженням, що діяльність прокурора-криміналіста поставлена значно ширше, ніж та науково-технічна допомога, яку він надає під час проведення слідчих дій. Подібні висловлювання, а вони мали місце на сторінках юридичних видань і після зазначеної дискусії [5], ще не розкривають процесуальної ролі прокурора-криміналіста. Але зводити її тільки до прокурорського нагляду також неправильно. Прокурор-криміналіст, на думку окремих криміналістів, з якою необхідно погодитися [6, с.27], в одній особі об'єднує виконання як функції прокурорського нагляду, так і функції спеціаліста-криміналіста по наданню слідчим допомоги як науково-технічного, так і тактичного чи методичного характеру. І його участь в проведенні окремих слідчих дій, зокрема огляду місця події і проведення в процесі його попереднього дослідження криміналістичних об'єктів, як бажана, так і необхідна. З одного боку, прокурор-криміналіст, приймаючи участь в огляді місця події, зокрема, при розслідуванні таких тяжких і складних злочинів як вбивство, виконує функцію прокурорського нагляду за проведенням цієї слідчої дії. З іншого боку, в арсеналі прокурора-криміналіста знаходиться комплекс самих різноманітних науково-технічних засобів, яких у слідчого немає і не передбачено його статусом і процесуальним положенням.

Слідчий у своєму розпорядженні має тільки комплект науково-технічних засобів, який споряджений із основних і необхідних, і, як правило, простих засобів технічного характеру, що йому надають допомогу при проведенні пошуку, виявленні і фіксації доказової інформації. У прокурора-криміналіста, наряду з комплектом техніко-криміналістичних засобів прокурора-криміналіста, в який входять деякі засоби, що відсутні у комплекті слідчого, наприклад, ультрафіолетовий випромінювач, є багато інших техніко-криміналістичних засобів, придбання яких здійснюється окремо. Нарешті, у прокурора-криміналіста на озброєнні знаходиться пересувна криміналістична лабораторія, яка створена на базі мікроавтобуса підвищеної прохідності, а також укомплектована практично всіма необхідними для проведення пошуково-фіксуєючих дій сучасними техніко-криміналістичними засобами, за допомогою яких оперативно на місці події надається можливість якісно провести попереднє дослідження різноманітних криміналістичних об'єктів, як з метою пошуку, знаходження і виявлення доказової інформації, так і з метою її фіксації.

Окремі криміналісти підкреслювали, що прокурор-криміналіст не може бути визнаний спеціалістом, так як він не володіє спеціальними знаннями, що виходять за межі знань криміналістичної техніки [7, с.16-18]. В порівнянні з іншими працівниками прокуратури, прокурор-криміналіст – це прокурор, який відповідно до займаної посади володіє значно більшими знаннями і практичними навичками в області криміналістики вза-

галі і в області криміналістичної техніки, зокрема, а також завдяки тому, що він проходить спеціальну підготовку. Тому, надання допомоги слідчим своїми знаннями, практичними навичками і наявними у його розпорядженні техніко-криміналістичними засобами – його спеціальний службовий обов'язок. Цей обов'язок впливає безпосередньо із діючого в Україні положення про прокурорів криміналістів, в ст.2 якого зазначено, що основними напрямками діяльності прокурорів-криміналістів є: надання допомоги слідчим прокуратури в розслідуванні, розкритті і попередженні тяжких злочинів; впровадження в слідчу практику наукових рекомендацій відносно організації роботи і тактики проведення окремих слідчих дій, застосування техніко-криміналістичних засобів і передового досвіду з цих питань, підвищення кваліфікації і професійної майстерності прокурорсько-слідчих працівників відносно розслідування і розкриття злочинів [5].

Відповідно до ст.4 зазначеного Положення, прокурор-криміналіст зобов'язаний: надавати допомогу прокурорсько-слідчим працівникам в організації попереднього слідства, в тому числі, і у проведенні окремих слідчих дій, застосуванні техніко-криміналістичних засобів, залученні спеціалістів, підготовці і призначенні складних судових експертиз, використанні можливостей криміналістичних обліків і правової інформатики; впроваджувати у слідчу практику наукових методів розслідування злочинів та засоби криміналістичної техніки; організовувати взаємодію з іншими правоохоронними органами, експертними і науково-дослідними установами, вищими юридичними навчальними закладами; вивчати слідчу практику, розробляти заходи щодо її удосконалення, узагальнювати можливості криміналістики і судової експертизи у процесі розслідування кримінальних справ, впроваджувати на цій основі позитивний досвід, підтверджені практикою рекомендації щодо методики і тактики слідства; вести облік нерозкритих тяжких злочинів проти особи, підслідних органам прокуратури, узагальнювати стан прокурорського нагляду за їх розслідуванням і розкриттям; проводити контроль за цілеспрямованим використанням техніко-криміналістичних засобів, пересувних криміналістичних лабораторій та іншого обладнання, і їх збереження; проводити визначення і обґрунтування необхідної кількості техніко-криміналістичних засобів, матеріалів, навчально-методичної літератури, внесення пропозицій щодо їх придбання і розподілення; аналізувати практику залучення спеціалістів до участі в проведенні слідчих дій, правильність призначення і своєчасне проведення судових експертиз, розробляти пропозиції з удосконалення цієї роботи; проводити перевірку і узагальнення практики роботи слідчих органів прокуратури щодо застосування техніко-криміналістичних засобів і наукових рекомендацій, а також проводити підготовку оглядів та інформаційних листів.

Поряд з цими обов'язками, в ст.5 "Положення про

прокурорів-криміналістів” записано, що прокурор-криміналіст, відповідно до закону України “Про прокуратуру”, кримінально-процесуального законодавства, має права: брати участь у проведенні попереднього слідства, в необхідних випадках особисто проводити слідчі дії або розслідування у повному обсязі з будь-якої справи; надавати органам дізнання і попереднього слідства письмові вказівки щодо розслідування кримінальних справ, які знаходяться у їх провадженні; вимагати від органів дізнання і слідчих надання з метою перевірки кримінальні справи, матеріали, документи і інші відомості про скоєні злочини, а також відомості про хід дізнання і слідства, оперативно-розшукову роботу щодо встановлення осіб, які скоїли злочини, а також розшуку громадян, що зникли безвісті; доручати органам дізнання виконання окремих слідчих дій зі справ, які знаходяться в провадженні слідчих прокуратур; порушувати кримінальні справи або закривати їх, скасовувати незаконні і необгрунтовані постанови слідчих та прокурорів підпорядкованих прокуратур нижчої ланки, посадових осіб органу дізнання.

Таким чином, основними напрямками діяльності інституту прокурорів-криміналістів було і є сьогодні надання і впровадження в практику кваліфікованої, оснащеної сучасними науково-технічними засобами і методами криміналістики практичної допомоги в процесі розслідування і розкриття різних видів злочинів, які знаходяться в провадженні слідчих прокуратури і їх профілактики, а також підвищення кваліфікації і професійної майстерності прокурорсько-слідчих працівників.

КОМАХА В.А., ЯКОВЕНКО І.В. СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ИНСТИТУТА ПРОКУРОРОВ-КРИМИНАЛИСТОВ В УКРАИНЕ

Анализируются вопросы становления, развития и современного состояния института прокуроров-криминалистов в Украине.

КОМАНА V.A., JAKOVENKO I.V. BECOMING AND DEVELOPMENT OF INSTITUTE OF THE PROCURATORS-CRIMINALISTS IN UKRAINE

The problems of becoming, development and state of the art of institute of the procurators-criminalists in Ukraine are analyzed

УДК 378.096+[004:343.148]

В.А. КОРШЕНКО, С.О. КРАВЧЕНКО

Національний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В ГАЛУЗІ КОМП'ЮТЕРНО-ТЕХНІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Розглянуті актуальні питання підготовки фахівців у галузі комп'ютерно-технічних експертиз. запропоновані декілька шляхів їх вирішення

Одним із нових видів судової експертизи, яка з 1991 року почала свій розвиток в Україні, є комп'ютерно-технічна експертиза (КТЕ). Однак,

попри її актуальність, сьогодні в Україні склалась вкрай несприятлива ситуація щодо її проведення. Зазначені експертизи проводяться тільки в науково-

ЛІТЕРАТУРА

3. Ролкер Л.Е. Права, обязанности и роль специалистов при производстве следственных и судебных действий // Вопросы криминалистики. –1962. -№ 6-7. -С.46-54.

2. Винберг А.И. Специалист в процессе предварительного расследования // Социалистическая законность. –1961. -№ 9. –С.31-32.

1. Инструкция о работе прокурора-криминалиста /Утв. указанием Генерального прокурора СССР от 19 октября 1954 г., № 3/195 // Сб. действующих приказов и инструкций Генерального прокурора СССР –М.: Юридическая литература, 1966. –С.189-190

6. Коврижных Б.Н. К вопросу о процессуальном положении и роли прокурора-криминалиста // Криминалистика и судебная экспертиза. –1980 –вып.21. –С.26-30.

4. Морозов В.С. Дискуссия о функциях прокурора-криминалиста // Социалистическая законность. -1968. -№ 10. –С.70-71.

5. Положения про прокурорів-криміналістів /Затв. Генеральним прокурором України 05 грудня 1998 р. – Київ, 1998. –3 с.

7. Рассейкин Д.П. Осмотр места происшествия и трупа при расследовании убийств. -Саратов: Приволжское кн. изд-во, 1967. -152 с.

Надійшла до редколегії 10.04.2003